

УДК 342.1(477):347.23

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ

Гаєвська Ю.С., аспірант
кафедри конституційного та міжнародного права
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті охарактеризовано поняття «суспільна потреба» та «суспільна необхідність». Проаналізовано наукові погляди стосовно суперечностей між конституційними положеннями й положеннями спеціалізованого законодавства щодо обмеження права власності. Запропоновано низку змін до конституційного тексту й законодавства щодо обмеження права власності.

Ключові слова: право власності, обмеження, Конституція, конституційне право власності.

В статті охарактеризовані поняття «общественная потребность» і «общественная необходимость». Проаналізовані наукові погляди стосовно суперечностей між конституційними положеннями й положеннями спеціалізованого законодавства по обмеженню права власності. Предложено ряд изменений к конституционному тексту и законодательству по ограничению права собственности.

Ключевые слова: право собственности, ограничения, Конституция, конституционное право собственности.

Haievska Yu.S. RESTRICTION OF PROPERTY RIGHTS AND THE CONSTITUTION PROVISIONS

The concept of “social need” and “public need” described. It was analyzed scientific views on the contradictions between constitutional restrictions and the restrictions of special legislation to restrict ownership. It was proposed a number of amendments to the text of the constitutional restrictions of property rights.

Key words: property rights, restrictions, Constitution, constitutional property rights.

Метою статті є аналіз конституційного положення, що стосується обмеження права власності, а також виявлення розбіжностей між конституційними положеннями й текстом спеціалізованого законодавства щодо обмеження прав власників.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах проблеми, пов'язані з випадками обмеження права власності, набувають більшої актуальності. Уся історія розвитку цивілізації супроводжується постійною конкуренцією приватних і суспільних інтересів, відповідно, приватного й публічного права. Варто зазначити, що в науковій доктрині обмеження права власності прийнято вважати закріплене в Конституції та законах звуження можливої поведінки власника зі здійснення його правомочностей щодо об'єкта свого права для забезпечення й охорони прав і законних інтересів інших осіб [1, с. 364].

Статтю 41 Конституції України передбачено, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток із мотивів суспільної необхідності на підставі й у порядку, встановлених законом, і за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів із наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного й надзвичайного стану. Чи діють ці конституційні положення практично? Чи бувають винятки із цього правила, коли приватну власність можна вилучити лише за наявності суспільної необхідності?

Перше, на чому необхідно зупинитися з огляду на воєнну ситуацію в Україні, то це конституційне положення про можливість примусового позбавлення власності в умовах воєнного стану.

Конституцією України визначено, що права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених нею. Воєнний або надзвичайний стан є умовою окремих обмежень. Як зазначає О. Савченко, встановлені Конституцією України основи для правового обмеження прав і свобод людини та громадянина є необхідним елементом у сфері правового регулювання суспільних відносин [2, с. 27].

Так, із тексту п. 5 ст. 41 Конституції України випливає категоричний характер норми, а саме: «Примусове відчуження об'єктів права власності допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану». Проте 20.05.2014 було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення оборонно-мобілізаційних питань під час проведення мобілізації», який викликав жваву реакцію суспільства. По-перше, великого резонансу набуло оголошення мобілізаційних заходів без оголошення воєнного стану в державі. По-друге, цим Законом уносяться доповнення до низки положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993. Зокрема, ст. 6 доповнює ч. 3 такого змісту: «Виконання військово-транспортного обов'язку під час мобілізації, якщо не введений правовий режим воєнного чи надзвичайного стану, здійснюється згідно з Мобілізаційним планом України шляхом безоплатного залучення транспортних засобів підприємств, установ та організацій усіх форм власності для забезпечення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань на умовах їх повернення власникам після оголошення демобілізації». Отже, ми бачимо, що, попри категоричність конституційного положення,

за рішенням воєнного чи політичного керівництва держави вилучити об'єкти права власності можна без оголошення воєнного стану [3]. Недоліком цього Закону є також факт відсутності в його тексті пріоритетів, чиї транспортні засоби потрібно вилучати в першу чергу, а також не встановлено, автотранспорт якого типу підпадає під дію цього Закону. Результатом такої недосконалості є те, що з низки придатних для воєнної справи транспортних засобів у військових комісаріатах надають перевагу автомобілям дорогого класу, які не зовсім підходять до умов війни [4].

Щодо земельних відносин варто зазначити, що довгий час питання вилучення земельних ділянок із мотивів суспільної необхідності регулювалося лише нормами Конституції України та окремими положеннями Цивільного кодексу України. Це спричиняло велику кількість проблем, пов'язаних із недостатністю законодавчого регулювання.

Питанню обмеження приватної власності у зв'язку із суспільною необхідністю чи потребами присвятили свою увагу В. Андрейцев, В. Семчик, О. Клименко, Л. Терелецька, В. Марченко, В. Цюра, І. Спасибо-Фатеева та інші.

З метою уточнення цих конституційних положень було прийнято низку законодавчих актів, зокрема Закони України: «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану».

Щодо Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 (далі – Закон) у науковій літературі точаться активні дискусії, його положення зазнали критики.

Зупинимо свою увагу на тому, що в цьому Законі широко вживається термін «суспільні потреби», натомість Конституцією України цей термін не передбачено. О. Кондик щодо цієї невідповідності ставить питання: чи є конституційним наступне введення категорії «суспільні потреби» в спеціалізований закон, попри відсутність останньої в тексті Основного Закону. Автор додає, що «важливою особливістю є те, що стаття 346 ЦК України прямо не передбачає суспільні потреби як підставу припинення права власності, визнаючи лише суспільну необхідність. А у найменуваннях та за текстом статей 350–351 суспільні потреби та суспільна необхідність зазначаються спільно як споріднені» [5, с. 2]. При цьому в прийнятому Законі ці терміни мають свої легальні визначення. ст. 1 визначає, що суспільна необхідність – зумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановлено-

му законом порядку; суспільна потреба – зумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади потреба в земельних ділянках, у тому числі тих, на яких розміщені об'єкти нерухомого майна, викуп яких здійснюється в порядку, встановленому законом. Із цих визначень можна простежити, що в першому випадку йдеться про невідкладну потребу (виключну необхідність) у земельній ділянці, коли така необхідність не може бути задоволена в інший спосіб, ніж примусове відчуження, а в другому випадку – задоволення суспільних потреб може відбутися й в інший, альтернативний, спосіб. Ця ситуація додатково ускладнюється відсутністю законодавчого визначення поняття «виключна необхідність». Тим самим цей факт провокує й дає підстави заінтересованим особам тлумачити цей термін на власний розсуд, що призводить до неминучого розширення переліку випадків відчуження землі.

Неодноразово висловлювались тези про недосконалість цих визначень. Наголошувалося на їх нечіткому формулюванні, що слугує їх подвійному тлумаченню. У результаті аналізу законодавчого визначення понять «суспільна необхідність» і «суспільні потреби» складається враження, що вони неповністю розкривають зміст останніх. Зміст цих понять читач розкриває шляхом ознайомлення з простим переліком випадків у Законі, які цих категорій стосуються. На додаток до цього ми бачимо, що ці два переліки випадків «суспільної необхідності» та «суспільних потреб» багато в чому дублюють один одного. На нашу думку, закріплення цих понять у такому вигляді має вигляд оцінних категорій.

Погоджуємося з тим, що сьогодні однозначних, обмежених і унікальних законодавчих закріплених понять суспільної необхідності й суспільних потреб не закріплено. Така законодавча недосконалість ще на стадії парламентських слухань щодо цього Закону викликала численні дискусії та критику. Варто також додати, що Президентом уносилося пропозиція, у якій зазначалося нечітке розмежування цих понять. Тому цю невизначеність пропонується усунути шляхом винесення відповідного роз'яснювального рішення Конституційним Судом України. Науковцями пропонується вдосконалення шляхом розмежування суспільної необхідності, що обґрунтована конституційними цілями, за критеріями забезпечення суспільно необхідних потреб і крайньої суспільної необхідності.

До всього вищезазначеного стосовно співвідношення цих двох понять нами відстоюється думка про те, що «суспільна необхідність» і «суспільна потреба» в контексті закріплення Законом, у кінцевому підсумку, можуть мати однаковий наслідок – примусове вилучення землі. Так, п. 2 ст. 12 Закону визначено, що викуп земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені для задоволення суспільних потреб, може здійснюватися лише за згодою їхніх власників. Така умова й визначається поняттям «суспільна потреба». Проте, як зазначено в п. 1 ст. 16 цього ж Закону, орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, що при-

йняв рішення про відчуження земельної ділянки, у разі недосягнення згоди з власником земельної ділянки щодо її викупу для суспільних потреб звертається до адміністративного суду з позовом про примусове відчуження. Вимога про примусове відчуження земельної ділянки підлягає задоволенню, якщо позивач доведе, що будівництво, капітальний ремонт, реконструкція об'єктів, під розміщення яких відчужується відповідне майно, є неможливим без припинення права власності на таке майно попереднього власника. Тобто може скластися враження, що цей Закон ревізує конституційні положення щодо винятків із принципу непорушності права власності. То чи існуюватиме при таких положеннях Закону цей конституційний принцип?

О. Кондик доходить висновку, що через неможливість філософського, етимологічного чи логічного роз'єднання необхідно поєднати поняття «суспільна необхідність» і «суспільна потреба» [5, с. 3]. Проте, на нашу думку, у цьому роз'єднанні має місце закріплення окремих процедур, оскільки покращувати інфраструктуру, покращувати умови життя громади теж необхідно і знайдуться такі власники, які задля загального блага дадуть згоду на викуп своєї землі чи обміняють її на рівноцінну за тієї умови, що такий викуп чи обмін на іншу землю буде здійснений цілком законно, на вигідних і справедливих для власника умовах.

Конституцією України поняття «суспільні потреби» не передбачено, і це логічно, оскільки під принципом непорушності права власності передбачене один виняток із правила – суспільна необхідність. Тому закріплення та існування викупу земельних ділянок для суспільних потреб у відповідному Законі матиме позитивний результат шляхом вилучення положень, які стосуються можливості звернення до суду з позовами щодо недосягнення згоди з власником земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, стосовно їх викупу для суспільних потреб, із тексту Закону. Це й буде підтвердженням тих умов і тієї різниці, які законодавець закріпив у визначеннях цих понять у цьому Законі. Як наслідок, він відповідатиме положенням Конституції України. Ще одним шляхом подолання суперечностей є закріплення розмежування підстав щодо викупу земельних ділянок для суспільних потреб і примусового їх вилучення, пов'язаного із суспільною необхідністю. На нашу думку, якщо є ситуація, що стосується категорії випадків «суспільної необхідності», то може бути виняток із правил принципу непорушності права власності. У разі «суспільної потреби» не може бути законодавчих способів порушити право на власну землю чи будинок без згоди її (його) власника.

Щодо переліку випадків, коли земельні ділянки можна вилучити з мотивів суспільної необхідності чи для задоволення суспільних потреб, теж точилися численні дискусії, цей перелік визнавався недосконалим і таким, під який можна «підігнати» будь-які інтереси заінтересованих осіб. Л. Терелецька зазначає: «Перелік суспільних потреб, для яких провадиться викуп земельних ділянок, визначений

у Законі, є вичерпний. Проте, якщо детально ознайомитися з цим списком, можна зрозуміти, що із застосуванням фантазії будь-яка земельна ділянка може бути викуплена із приписом «для суспільних потреб» [6, с. 42]. Так, ст. 7 Закону містить дуже широкий перелік суспільних потреб, серед яких такі: будівництво, капітальний ремонт, реконструкція й обслуговування лінійних об'єктів та об'єктів транспортної й енергетичної інфраструктури (доріг, мостів, естакад, нафто-, газо- та водопроводів, ліній електропередачі, зв'язку, аеропортів, морських портів, нафтових і газових терміналів, електростанцій) та об'єктів, необхідних для їх експлуатації [3]. Д. Добрачев зазначає, що під час формування конкретного переліку об'єктів, для розміщення яких допускається примусове відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що розміщені на них, однозначним має бути використання уніфікованої нормативної термінології. Однак чітко встановити значення кожної з використаних категорій є проблематичним завданням: з'ясування, що належить до «об'єктів національної безпеки і оборони», «об'єктів, пов'язаних із видобуванням корисних копалин», «об'єктів, необхідних для експлуатації лінійних об'єктів та об'єктів транспортної й енергетичної інфраструктури», практично неможливе з погляду формулювання чинних правових норм. У цих випадках обов'язково потрібно дослідити відповідну містобудівну і проектно-кошторисну документацію. У зв'язку зі спеціальною сферою знань, які тут варто застосовувати, не виключеною в цьому випадку є й можливість проведення відповідної судової експертизи на предмет дослідження дотримання нормативних вимог у поданих проектах і супутній документації, а також оформлення висновку про дійсну необхідність допоміжних об'єктів, під які проводиться примусове відчуження земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені [7, с. 37, 39]. Уважаємо, що цей перелік не містить конкретної, вичерпної кількості видів і деталізації об'єктів, для зведення й обслуговування яких може бути відчужена земельна ділянка. До цього варто додати, що виникає запитання: чи необхідно взагалі Законом урегулювати процедуру доведення органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування того факту, що конкретна земельна ділянка дійсно необхідна для задоволення якої-небудь потреби? Закон жодним чином не закріпив такого обов'язку. Останнім лише в п. 2 ст. 7 закріплюється, що рішення про викуп земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, які на них розміщені, для суспільних потреб, визначених ч. 1 цієї статті, органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування приймають на підставі генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, матеріалів погодження місця розташування таких об'єктів проектів землеустрою щодо відведення земельної ділянки й іншої документації із землеустрою, затверджених у встановленому законодавством порядку. Тобто для викупу таких об'єктів цим органам лише необхідно

підготувати документацію щодо узгодження місця розташування майбутніх суспільно необхідних об'єктів. Отже, єдиним можливим шляхом для власника залишити за собою право власності є доведення ним у судовому порядку факту альтернативних шляхів для будівництва якого-небудь «життєво необхідного» державі чи громаді об'єкта. На нашу думку, необхідне уточнення ч. 5 ст. 41 Конституції України, примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток із мотивів обґрунтованої суспільної необхідності паралельно з деталізацією такого обґрунтування в законі.

Ще однією недосконалістю цього Закону, на нашу думку, є нечітка урегульованість питань щодо ціни об'єктів, які викупуються. Цим нормативним актом, як і Конституцією України, визнається, що головною умовою примусового відчуження земельних ділянок для суспільних потреб є тільки попереднє та рівноцінне відшкодування вартості об'єкта, який викупується. До цього закріплюється, що вартість такого об'єкта визначається за договором на підставі її експертного грошового оцінювання. Справа в тому, що Закон не конкретизує вид вартості, який буде встановлений у висновку експерта. Виникає питання: чи навмисно законодавець уникнув тут словосполучення «грошова оцінка за ринковими цінами»? Ми переконані, що необхідно доповнити текст Закону положенням, за яким оцінювання вартості майна має відбуватися з урахуванням ринкової вартості. Закон містить положення, за яким суб'єкти оцінної діяльності визначаються органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування. Як свідчить практика, такі суб'єкти оцінної діяльності визначають в експертних висновках мінімальну ціну, що є вкрай невідповідним для власника. Але, як ми простежуємо далі в тексті Закону, п. 5 ст. 5 встановлено, що якщо власник виступає проти відчуження свого нерухомого майна за оцінкою, проведеною суб'єктом оцінної діяльності, визначеним органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування, він може залучити іншого суб'єкта оцінної діяльності для визначення вартості нерухомого майна чи проведення рецензування звіту з оцінювання такого майна [3]. У цьому разі витрати на виконання таких послуг несе власник майна. Проте й тут передбачено те, що, якщо у висновку експерта, якого залучила особа, у якій мають намір викупити земельну ділянку, буде встановлена вища й одночасно справедлива вартість, ніж та, що була в попередньому експертному висновку, плату за послуги експерта закон однаково покладає на власника. Уважаємо, що в такому разі сплачувати за експертні послуги як обов'язок необхідно покласти на органи, які ініціюють такий викуп, і цим положенням необхідно доповнити Закон.

В умовах правової держави певні обмеження права власності в інтересах суспільства мають таке ж значення, як і непорушність цього права. Співвідношення цих двох протилежних понять довгий час викликає наукову зацікавленість. Випадки відчуження об'єктів права приватної власності в суспільних інтересах,

державний захист інтересів власника у зв'язку із застосуванням таких заходів обмеження набувають усе більшої актуальності. Здійснення права власності в нашій державі має велику кількість проблем. Однією з передумов виникнення таких труднощів є недостатність розуміння, що таке межі здійснення права власності. Можливо, це пов'язано з тим, що фактично в радянські часи право приватної власності посідало другорядне місце, існувала велика кількість законодавчих обмежень щодо приватної власності, у людей була відсутня можливість набуття у власність багатьох об'єктів, а розвиток приватної власності почався лише після прийняття Закону України «Про власність», який нині втратив чинність.

Висновки. Питання про обмеження права власності загалом має свою тривалу історію розвитку, що сягає доби римського права; в літературі зазначається, що встановлені законом обмеження в цій сфері містились уже в законах XII таблиць [8, с. 147]. Тобто навіть наші предки вважали, що це право не є безмежним. Уже згодом висунули концепцію «соціального призначення власності». Ця концепція закріплює, що власність повинна забезпечувати одержання власником певних благ проте з урахуванням інтересів суспільства, і через таке особисте «власницьке задоволення» власників досягається задоволення інтересів суспільства загалом. Одночасно з цим основною умовою є наявність державних правових гарантій того, що власник не буде позбавлений протиправно свого майна. Саме непорушність у цьому випадку є цією гарантією. Звідси можна зробити висновок про взаємозумовленість таких категорій, як «непорушність права власності» та її соціального призначення (соціальна функція).

Принцип непорушності права власності передбачає, що інша людина, суспільство, держава не має права втручатися в здійснення правомочностей власника, повинна утримуватися від посягань на власність. Дієвість цього принципу має колосальне значення не тільки в галузі конституційного, цивільного, земельного права, а й в інших галузях. Забезпечення дієвості непорушності права власності має основоположне значення для загального економічного правового порядку, стабільного цивільного обігу, розвитку суспільства й держави загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойсунок Д.В. Обмеження права приватної власності на земельну ділянку: теоретичні аспекти / Д.В. Бойсунок // Правова держава. – К., 2004. – Вип. 15. – С. 364–371.
2. Савченко О. Правове обмеження прав людини як основа і критерій співвідношення публічних та особистих інтересів / О.А. Савченко // Право України. – 2006. – № 3. – С. 26–28.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення оборонно-мобілізаційних питань під час проведення мобілізації: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1275-18>.
4. Авто киевлян начали забирать в зону АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiyany.obozrevatel.com/life/09136-avto-kievlyan-nachali-zabirat-v-zonu-ato.htm>.
5. Кондик О.Ю. Основи законодавчого регулювання відчуження об'єктів приватної власності з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб в Україні / О.Ю. Кондик.

дик // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 17. – С. 1–5.

6. Терелецька Л.М. Викуп державою земельних ділянок для суспільних потреб – підстава відшкодування збитків в Україні / Л.М. Терелецька // Юридичний вісник. – 2009. – № 3. – С. 41–46.

7. Добрачев Д.В. Проблемы судебной практики в сфере оборота земли / Д.В. Добрачев. – М., 2005. – 144 с.

8. Римское частное право : [учебник] / [И.С. Перетерский, В.А. Краснокутский, И.Б. Нивицкий и др.] ; под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. – М. : Юриспруденция, 2000. – 448 с.

УДК 342.553:364.4(477)

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Кулі-Іванченко К.К., к. ю. н.,
асистент кафедри конституційного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена характеристиці соціального замовлення в контексті взаємодії держави та громадянського суспільства, оскільки соціальне замовлення передбачає залучення органами публічної влади інститутів громадянського суспільства до вирішення соціальних проблем населення.

Ключові слова: соціальне замовлення, соціальна держава, громадянське суспільство, міжсекторна взаємодія, органи публічної влади, права людини, громадські об'єднання.

Статья посвящена характеристике социального заказа в контексте взаимодействия государства и гражданского общества, поскольку социальный заказ предусматривает привлечение органами публичной власти институтов гражданского общества для решения социальных проблем населения.

Ключевые слова: социальный заказ, социальное государство, гражданское общество, межсекторное взаимодействие, органы публичной власти, права человека, общественные объединения.

Kuli-Ivanchenko K.K. SOCIAL ORDER IN THE CONTEXT OF INTERACTION OF THE STATE AND CIVIL SOCIETY

The article is devoted to description of social order in the context of interaction of the state and civil society since social order implies mobilization of civil society institutions by public authorities in order to solve people's social problems.

Key words: social order, social state, civil society, intersectoral interaction, public authorities, human rights, public associations.

Постановка проблеми. Базисом комплексного дослідження соціального замовлення в Україні з конституційно-правової точки зору є особливості взаємодії держави та громадянського суспільства. Це пов'язано з тим, що соціальне замовлення в загальному вигляді являє собою інноваційний спосіб співпраці органів публічної влади (органів державної влади та місцевого самоврядування) з інститутами громадянського суспільства для вирішення соціальних проблем населення.

Стан розробленості проблеми. Проблемам взаємодії держави і громадянського суспільства в цілому та органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями зокрема присвячено праці класиків філософської та правової думки: Аристотеля [1], Г.В.Ф. Гегеля [2], Дж. Локка [3], а також сучасних вчених-правознавців та фахівців в інших сферах: М.С. Бондаря [4], В.І. Борденюка [5], В.П. Звоняра [6], А.Р. Крусян [7], П.М. Любченка [8], М.П. Орзіха [9], С.М. Тимченка [10], Ю.М. Тодици [11], О.Ф. Фрицько [12] та ін.

Водночас, незважаючи на велику кількість теоретичних надбань та законопроектних робіт у сфері взаємодії держави з громадянським суспільством у цілому та органів державної влади або місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями зокрема, все

одно не втрачають своєї актуальності подальші розробки взаємодії цих суб'єктів, зокрема у сфері соціального замовлення. Адже вчені зазначають, що впровадження соціального замовлення дозволить зробити більш відкритою для громадян роботу органів місцевого самоврядування і, відповідно, підвищить довіру до них, посилить роль «третього сектора» у вирішенні соціальних проблем, створить сприятливі умови для розвитку корисних громадських ініціатив, тобто створить передумови для формування на місцевому та загальнодержавному рівні основ громадянського суспільства [13, с. 276].

Мета статті – характеристика дефініції та ролі соціального замовлення в контексті взаємодії держави та громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості наукових праць громадянське суспільство протиставляється державі. Наприклад, М.П. Орзіх вважав, що громадянське суспільство – це, по-перше, асоціація людей, в якій кожна особа є вільною, оскільки має невід'ємні права, рівна в правах з іншими членами асоціації, самостійна у виборі громадянського стану (громадянин, іноземець тощо); по-друге, – недержавні (інституціоналізовані громадські об'єднання) асоціації людей за соціальною, етнічною, релігійною